

Zadeva C-387/20

**Povzetek predloga za sprejetje predhodne odločbe v skladu s členom 98(1)
Poslovnika Sodišča**

Datum vložitve:

12. avgust 2020

Nacionalni organ:

Notariusz w Krapkowicach Justyna Gawlica - Krapkowice (Poljska)

Datum predložitvene odločbe:

3. avgust 2020

Stranka v postopku v glavni stvari:

OKR

Predmet postopka pred nacionalnim organom*

Predmet postopka v glavni stvari je obravnava pritožbe zoper odklonitev notarske storitve s strani notarja na Poljskem, in sicer priprave notarsko overjene oporoke v imenu ukrajinske državljanke, ki bi vsebovala klavzulo o izbiri ukrajinskega prava in pomenila spremembo zakonskega dednega reda, določenega v ukrajinski zakonodaji.

Predmet in pravna podlaga vprašanja za predhodno odločanje

Predložitveni organ zastavlja dve vprašanji, pri čemer drugo vsebuje več podvprašanj. Prvo vprašanje se nanaša na ugotovitev, ali osebno področje uporabe člena 22 Uredbe št. 650/2012, ki zapustniku dovoljuje, da izbere nacionalno pravo kot pravo, ki ureja vse zadeve v zvezi z dedovanjem, zajema tudi osebo, ki je državljan tretje države. Drugo vprašanje se nanaša na določitev – v primeru dvostranskega sporazuma med državo članico in tretjo državo, ki sicer ne ureja vprašanja izbire prava, ampak natančno določa pravo, ki se uporablja – razmerja med tem sporazumom in Uredbo št. 650/2012 in vpliva te hierarhije pravil na

* Opomba prevajalca: V tem primeru predložitveni organ ni sodišče. Glej obrazložitev dopustnosti v točkah od 15 do 25 izvirnega predloga in točke od 10 do 13 tega povzetka.

možnost izbire prava, ki temelji na členu 22 Uredbe št. 650/2012 v povezavi s členom 75 te uredbe, s strani državljana zadevne tretje države.

Vprašanja za predhodno odločanje

1. Ali je treba člen 22 [Uredbe št. 650/2012] razlagati tako, da je tudi oseba, ki ni državljan Evropske unije, upravičena izbrati svoje nacionalno pravo kot pravo, ki ureja vse zadeve v zvezi z dedovanjem?

2. Ali je treba člen 75 v povezavi s členom 22 zgoraj navedene Uredbe št. 650/2012 razlagati tako, da v okoliščinah, v katerih dvostranski sporazum med državo članico in tretjo državo ne ureja izbire prava v primeru dedovanja, ampak določa pravo, ki se uporablja za dedovanje, državljan te tretje države s prebivališčem v državi članici, ki jo ta dvostranski sporazum zavezuje, lahko izbira pravo?

Predvsem pa:

– ali mora dvostranski sporazum s tretjo državo izrecno izključevati izbiro določenega prava in ne zgolj z uporabo objektivnih povezovalnih dejavnikov urejati dedno zakonodajo, da bi se štelo, da imajo njegove določbe prednost pred členom 22 Uredbe št. 650/2012?

– ali je svoboda izbire dednega prava in določitev enega veljavnega prava z izbiro prava – vsaj v obsegu, ki ga je zakonodajalec Unije določil v členu 22 Uredbe št. 650/2012 – eno od načel pravosodnega sodelovanja v civilnih in gospodarskih zadevah v Evropski uniji, ki ga ni mogoče kršiti niti v primeru uporabe dvostranskih konvencij s tretjimi državami, ki imajo prednost pred Uredbo št. 650/2012?

Navedena zakonodaja Unije

PDEU: člen 81(2)(c)

Uredba (EU) št. 650/2012 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 4.7.2012 o pristojnosti, pravu, ki se uporablja, priznavanju in izvrševanju odločb in sprejemljivosti in izvrševanju javnih listin v dednih zadevah ter uvedbi evropskega potrdila o dedovanju (v nadaljevanju: Uredba): uvodna izjava 38; člena 22 in 75

Navedena nacionalna zakonodaja

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (ustava Republike Poljske) z dne 2. aprila 1997: člen 45(1) in člen 176(1).

Umowa polsko-ukraińska z dnia 24 maja 1993 r. o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych i karnych (poljsko-ukrajinski sporazum z dne 24. maja 1993 o pravni pomoči in pravnih odnosih v civilnih in kazenskih zadevah: člen 37)

Ustawa z 14 lutego 1991 r. Prawo o notariacie (zakon o notariatu z dne 14. februarja 1991): členi 81, 82, 83

Kratka predstavitev dejanskega stanja in postopka

- 1 OKR, ukrajinska državljanica s prebivališčem na Poljskem, je solastnica stanovanja na Poljskem. Na Poljskem je od notarja zahtevala, naj sestavi notarsko overjeno oporoko, ki bi vsebovala izbiro ukrajinskega prava in spremembo zakonskega dednega reda na podlagi tega prava.
- 2 Notar je 10. julija 2020 odklonil notarsko storitev, ker je ugotovil, da bi bila izbira ukrajinskega prava oporoki v nasprotju z zakonom.
- 3 OKR je pri predložitvenem organu vložila pritožbo.

Glavni argumenti strank v postopku pred nacionalnim organom

- 4 Notar je odklonitev notarske storitve utemeljil s tem, da je najprej opozoril na vidik osebnega področja uporabe navedene uredbe. V zvezi s tem se sklicuje na odločbo Sądu Okręgowego w Opolu (regionalno sodišče v Opolu, Poljska) z dne 28. februarja 2020, ki je pri obravnavi pritožbe v zadevi s podobnim dejanskim stanjem ugotovilo, da člen 22 Uredbe daje možnost izbire prava države, ki ureja vse dedne zadeve, samo državljanom držav članic Evropske unije. Po njegovem mnenju na to, da Uredba ne velja za državljane tretjih držav, nakazujeta tudi prvi stavek uvodne izjave 38 Uredbe, v katerem je navedena pravica državljanov Unije do izbire, in člen 81(2)(c) PDEU, ki je pravna podlaga za sprejetje te uredbe, v skladu s katerim je uredba ukrep za doseganje združljivosti predpisov, ki se uporabljajo v državah članicah na področju veljavne zakonodaje in sporov glede pristojnosti.
- 5 Drugič, notar opozarja na vidik prednosti predpisov dvostranskih sporazumov, ki so jih države članice sklenile s tretjimi državami pred uredbo, v skladu s členom 75 Uredbe. Poljsko-ukrajinski dvostranski sporazum z dne 24. maja 1993 o pravni pomoči in pravnih odnosih v civilnih in kazenskih zadevah ne določa možnosti izbire veljavnega prava v dednih zadevah. Člen 37 poljsko-ukrajinskega sporazuma ureja pravo, ki se uporablja za dedne zadeve, tako, da se za dedovanje

premičnine pritožnice uporablja ukrajinsko pravo kot pravo države njenega državljanstva (odstavek 1), medtem ko se za dedovanje nepremičnin uporablja pravo države pogodbenice glede na kraj te nepremičnine (odstavek 2). Ureditev veljavne zakonodaje torej ni dispozitivne narave.

- 6 OKR v pritožbi z dne 28. julija 2020 navaja, da je razlaga členov 22 in 75 Uredbe napačna.
- 7 V zvezi s členom 22 Uredbe se je pritožnica sklicevala na besedilo te določbe, v skladu s katero lahko „oseba“ izbere svoje nacionalno pravo kot pravo, ki se uporablja za dedovanje. Opozarja tudi na dejstvo, da je člen 22 Uredbe vključen v poglavje III Uredbe, ki vsebuje splošna kolizijska pravila. V skladu s členom 20 Uredbe št. 650/2012 se pravo, ki ga določa navedena uredba, uporablja ne glede na to, ali gre za pravo ene od držav članic. OKR meni, da to velja tudi za pravo, določeno z izbiro prava v skladu s členom 22 Uredbe.
- 8 V zvezi s členom 75 Uredbe, v skladu s katerim ta uredba „ne vpliva“ na uporabo mednarodnih konvencij med državami članicami in tretjimi državami, OKR meni, da vzporedna uporaba uredbe in takega sporazuma ne pomeni, da morajo poljski organi v primeru poljsko-ukrajinske dediščinske zadeve uporabljati kolizijska pravila, ki izhajajo iz takšnega sporazuma, kadar pravo, ki se uporablja, določijo na podlagi objektivnih dejavnikov. Ker se člen 37 poljsko-ukrajinskega sporazuma ne nanaša na izbiro dednega prava, ne more v takem položaju imeti prednosti pred določbo člena 22 Uredbe 650/2012, ki to vprašanje ureja.
- 9 OKR tudi poudarja, da je odklonitev sestave oporoke, ki bi vsebovala izbiro ukrajinskega prava, na Poljskem še bolj krivična, ker bi lahko bila taka oporoka sestavljena v kateri koli drugi državi članici (ki ni vezana z zadevnim sporazumom z Ukrajino) in da vodi v razdrobljenost dedovanja, kar je v nasprotju z načelom enotnosti dedne zakonodaje.

Kratka obrazložitev predloga

Obrazložitev dopustnosti

- 10 Na začetku predložitveni organ, in sicer notar, navaja argumente v utemeljitev dopustnosti predloga za sprejetje predhodne odločbe, ki ga vloži notar na Poljskem. Poudarja, da je treba pristojnost poljskega notarja, da v ozko določenem okviru, to je obravnava pritožbe na prvi stopnji zoper odklonitev notarske storitve, predloži vprašanje za predhodno odločanje, skrbno ločiti od opredelitve poljskega notarja kot sodišča pri izvrševanju drugih pooblastil ali v drugih zakonskih okvirih prava Unije.
- 11 Nato predložitveni organ podrobno opisuje naravo postopka v zvezi s pritožbo zoper odklonitev notarske storitve in razpravlja o spremembi zakona o notariatu iz leta 2015 na podlagi sklepa razširjene sestave sedmih sodnikov na Sąd Najwyższy (vrhovno sodišče) z dne 7. decembra 2010. V primeru pritožbe zoper odklonitev

notarske storitve je organ, ki primer obravnava na prvi stopnji, notar. Regionalno sodišče pri obravnavi pritožbe zoper odklonitev notarske storitve odloči kot sodišče druge stopnje. Notar, ki je odklonil notarsko storitev, pa v fazi prvostopenjskega pritožbenega postopka ne nastopa kot stranka; ponovno preveri zakonitost odločitve o odklonitvi kot organ, ki izvaja javne naloge na področju pravnega varstva. Za notarja, ki preučuje pritožbo, veljajo procesne strukture tako imenovanega vmesnega postopka, podobne tistim v splošnih civilnih postopkih. Položaj in obseg notarskih dejanj v skladu s členom 83(1) zakona o notariatu sta podobna kot v primeru prvostopenjskega sodišča, ki je izpodbijane odločbe izdalo v skladu z zakonikom o civilnem postopku. Postopek, ki ga vodi notar, je – v razmerju do sodnega postopka, ki poteka zaradi vložitve pritožbe zoper odklonitev notarske storitve – enakovreden prvostopenjskemu postopku, odločitev notarja o odklonitvi notarske storitve pa je enakovredna prvostopenjski sodbi. Takšno razlago in njeno skladnost s členom 176(1) ustave je potrdilo tudi Trybunał Konstytucyjny (ustavno sodišče) v sodbi z dne 13. januarja 2015. V skladu s to sodbo je notar obravnavan kot javni uslužbenec in to, da mu je zaupana odločitev o zadevi, je v skladu s standardi, določenimi z ustavnim načelom pravičnosti postopka.

- 12 Predložitveni organ poudarja, da je v zvezi s položajem poljskega notarja, izoblikovanim v sodni praksi, v obravnavanem postopku glede na posamezna merila pojma „sodišče“ v smislu člena 267 PDEU notar nepristranski organ, neodvisen od strank, ki zahtevajo, da izvrši notarsko storitev. Pravno varstvo, ki ga zagotavlja, je obvezno v smislu, da stranka, ki želi ali je obvezana izvršiti dejanje z notarsko overitvijo, nima nobenega vpliva na obvezni nadzor zakonitosti vsebine tega dejanja s strani notarja. Ta nadzor po uradni dolžnosti izvaja vsak notar (absolutna obveznost) na isti zakonski podlagi in v primeru vsake notarske storitve (preventivna pristojnost). Notar tudi na izrecno zahtevo stranke ne sme dati le pouka o zaznani strukturni napaki v dejanju, ki bi ga stranka želela izvesti na lastno odgovornost (sodbi vrhovnega sodišča z dne 7. novembra 1997 in 5. februarja 2004). Z vložitvijo pritožbe zoper odklonitev notarske storitve se začne sodna faza notarskega izvajanja preventivne pristojnosti. V tej fazi stranka nima več pravice izbrati notarja, ki bo obravnaval zadevo, obravnava primera na regionalnem sodišču pa je pogojena s predhodno obravnavo pritožbe s strani notarja. Notarja pri tem zavezuje načelo primarnosti prava Unije in sodna praksa sodišč, ki izvajajo nadzor nad notarsko dejavnostjo na drugi stopnji.
- 13 Predložitveni organ meni, da je notar sposoben učinkovito izvajati nalogo prvostopenjskega nadzora, ki mu je zaupana, le, če se mu v primeru, v katerem je odločitev odvisna od razlage prava Unije, daje tudi možnost, da predloži predlog za sprejetje predhodne odločbe. Po modelu, ki ga je razvilo poljsko pravo, ima stranka pravico do učinkovitega nadzora nad svojo zadevo tudi v fazi obravnave pritožbe s strani notarja. Za razlago prava Unije, ki je potrebna za rešitev pritožbe, se zdi nujno, da notar predloži vprašanje za predhodno odločanje.

Obrazložitev vprašanj

- 14 Glede prvega vprašanja se predložitveni organ sklicuje na argumente, ki jih je navedla stranka OKR. Ugoditev pritožbi OKR onemogoča obstoj navedene sodne odločbe Sądu Okręgowego w Opolu (regionalnega sodišča v Opole) z dne 28. februarja 2020 v poljskem pravnem sistemu.
- 15 V zvezi z drugim vprašanjem predložitveni organ meni, da je treba pred razlago določb poljsko-ukrajinskega sporazuma določiti, v kakšnem obsegu Uredba št. 650/2012 prepušča prednost določbam dvostranskih sporazumov. *Ratio* člena 75 Uredbe št. 650/2012 izhaja iz potrebe po spoštovanju pogodbenih obveznosti držav članic do tretjih držav. Ustrezna razlaga člena 75 Uredbe bi zato morala biti enotna v vseh državah članicah. Zato se postavlja vprašanje, ali v skladu z Uredbo izbiro zakona ovira le pravilo iz dvostranskega sporazuma, ki izbiro prava ureja drugače kot Uredba, ali že samo pravilo, ki kakor koli določa dedno zakonodajo.
- 16 Lahko bi sklepali, da ima edino dvostranski sporazum, ki neposredno izključuje izbiro dednega prava ali pa jo izključuje v danem primeru – zaradi drugačnega urejanja dopustnosti izbire – prednost pred členom 22 Uredbe. V obravnavanem primeru je notar prvotno sprejel bistveno drugačno razlago, ki temelji na poljski in nemški doktrini, v skladu s katero so kolizijska pravila iz dvostranskega sporazuma avtonomna ureditev, na podlagi katere je veljavno pravo celovito določeno. Manj konservativen pristop predpostavlja, da člen 75 Uredbe ne zahteva od organov držav članic „pretirane prisile“ pri uporabi določb dvostranskega sporazuma; zahteva le, da se daje prednost določbam dvostranskih sporazumov, kadar je v njih določeno vprašanje aktivno obravnavano drugače kot v Uredbi. Danes anahronistični dvostranski sporazumi redko uporabljajo to tehniko opredeljevanja veljavne zakonodaje. Pri tem pristopu bi se regulativni režim Uredbe uporabljal v najširšem možnem obsegu in bi ga nadomestili predpisi dvostranskega sporazuma s tretjo državo le tam, kjer bi ga bilo nemogoče kombinirati z Uredbo.
- 17 V tem okviru se notar sklicuje na člen 25 Uredbe št. 593/2008, člen 28 Uredbe št. 864/2007, člen 69 Uredbe št. 4/2009, predvsem pa na sodno prakso Sodišča v zvezi s členom 71(1) Uredbe št. 44/2001, zlasti razmerja med pravili te uredbe o pristojnosti in določbami Konvencije o pogodbi za mednarodni cestni prevoz blaga (CMR), zlasti ob upoštevanju sodbe z dne 4. septembra 2014 v zadevi C-157/13, v kateri je Sodišče priznalo, da uporaba pravil iz mednarodnih sporazumov, ki imajo prednost pred uredbo, „ne sme biti v nasprotju z načeli, na katerih temelji pravosodno sodelovanje v civilnih in gospodarskih zadevah v Uniji, kakršna so načela [...] prostega pretoka sodnih odločb v civilnih in gospodarskih zadevah, [...] predvidljivosti pristojnih sodišč in zato pravne varnosti za pravne subjekte“ (točka 38). Po mnenju notarja se postavlja tudi vprašanje, ali sta svoboda izbire prava in svoboda določitve enega veljavnega prava z izbiro prava – vsaj v dokaj ozkem obsegu, ki ga zakonodajalec Unije dovoljuje v členu 22 Uredbe 650/2012 – nujna razloga, ki vplivata na razlago obsega prevlade mednarodnih sporazumov nad določbami uredb Unije, vključno s pravno varnostjo.

- 18 Notar mimogrede opozarja na dejstvo, da Poljsko zavezujejo dvostranski sporazumi, ki ne določajo izbire prava in vsebujejo kolizijska pravila v dednih zadevah, s štirimi tretjimi državami, katerih razmeroma številni državljani živijo na Poljskem: Ukrajino, Belorusijo, Rusijo in Vietnamom (pa tudi z državami naslednicami nekdanje Jugoslavije, ki niso države članice, ter Kubo, Libijo, Severno Korejo in Mongolijo). Namen te pripombe je poudariti pomen predloženih vprašanj za enotno prakso, ne samo nacionalno, in obseg pojava, povezanega z vzporedno uporabo Uredbe ter dvostranskih sporazumov med državami članicami in tretjimi državami.

DELOVNI DOKUMENT